

Prikaz knjige Dr Ivane Simović-Hiber:

“SISTEM RASPRAVA O IDEJI VLADAVINE PRAVA, OSNOVAMA KRIVIČNOG ZAKONA, POJMU ZLOČINAČKE GRUPE I INTERNACIONALIZACIJI KRIVIČNOG PRAVA”

(Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2007. str. 262)

Pre nego što uzme u ruke ovu knjigu, koja možda zaista ima predugačak i makar na prvi pogled ne sasvim jasan naslov, potencijalni čitalac bi mogao da zamisli jednu, ne tako imaginarnu situaciju. Trojica državljana Saudijske Arabije su svojim kapitalom, ali na ime jednog Nemca, koji je samo dao saglasnost za to i ništa više od toga, osnovali jedno pravno lice sa sedištem u Nemačkoj, koje je imalo za cilj da fiktivnim pravnim poslovima, tj. pranjem novca, obezbedi finansijska sredstva neophodna za izvršenje terorističkih akata izvedenih u nekoj trećoj zemlji. Dakle u takvoj situaciji, možemo sagledati čitavu komplikovanost i nedorečenost klasičnih krivično-pravnih koncepcija, koje, kada bi bile primenjivane sasvim konzistentno, ne bi mogle da obezbede da i Nemac bude kažnjen. O tome je u stvari reč u ovoj knjizi Dr Ivane Simović-Hiber “Sistem rasprava o ideji vladavine prava, osnovama krivičnog zakona, pojmu zločinačke grupe i internacionalizaciji krivičnog prava”, koja je nedavno, tačnije 2007. izašla iz štampe. Na neki način, ova knjiga u stvari predstavlja sistem - zbirku filozofskih rasprava o različitim, klasičnim problemima, iz oblasti krivičnog prava. Međutim, čitalac ne treba da bude uplašen, jer iako u dobroj meri filozofska po karakteru, ova knjiga nije teška za čitanje, kako to inače zna da bude, kada je o filozofiji reč i kada je reč o klasičnim institutima krivičnog prava, institutima, koje su klasični autori, naročito nemačke provenijencije, umeli da raščlanjuju do u beskonačnost. Ova knjiga pisana je ipak jednim jasnim i razumljivim stilom, te je kao takva, ona, piscu ovih redova bila zanimljiva za čitanje, a verovatno će to biti slučaj i sa drugim potencijalnim čitaocima. Knjiga je podeljena na 13 glava, koje su međusobno povezane, uprkos tome što se ponekad može učiniti da između njih ne postoji sasvim jasna i čvrsta povezanost.

Prva glava, ima dva (pod)naslova: “Ogled o vladavini prava ili povredama vladavine prava” i “Uticaj tranzicione pravde na opšti pojam vladavine prava, ili vladavina prava u svetu globalizacije prava.” Između ostalog,

autorka ovde kaže da se ideja o pravnoj državi vezuje za položaj čoveka u odnosu na krivičnopravni progon. Zanimljivo je stanovište da je cela istorija prava istorija tranzicione pravde.

Druga glava nosi naslov "Skica razvoja krivičnopravne legislative u Jugoslaviji i Srbiji". Ovo je u stvari kratka istorija krivičnog prava, koja obuhvata period od pre Drugog svetskog rata do današnjih dana. Ovaj deo, interesan je i za one koji se zanimaju za probleme istorije (prava) već i za one koji se isključivo bave krivičnim pravom.

U trećoj glavi koja nosi naslov "Osnovni model krivičnog dela i učinio-ca u krivičnom pravu", autorka kaže da klasična, opšta krivičnopravna norma jeste model jednog učinio-ca, koji svesno i voljno, uz pretpostavljeni stabilan psihički potencijal, čini jedno ili više krivičnih dela. Svako odstupanje je na neki način izuzetak, a u današnjem vremenu, izuzetaka i odstupanja je sve više i više, što ugrožava opstanak ovih opštih pojmova o jednom učiniocu, koji svesno i voljno čini krivično delo.

Četvrta glava tiče se samog saučesništva u osnovnom smislu te reči. U njoj su tretirana pitanja oblika saučesništva, zatim izvršilaštva u užem smislu, zatim uticaj saučesništva na kažnjavanje, vremensko ograničenje saučesništva, kao i javno pozivanje ili podstrekavanje.

U petoj glavi ove monografije, Dr Ivana Simović-Hiber, obrađuje poroznost klasične teorije participacije i pravila *lex certa*, dok se u šestoj glavi u stvari dolazi do možda centralnog dela same ove studije, a to su problemi organizovanog kriminala. Jer, kako sama autorka ističe, ova kategorija organizovanog kriminala sadrži potencijal kapitalnih promena u klasično shvaćenom krivičnom pravu. U suočavanju sa izazovima savremenog organizovanog kriminala, zakonodavac u sve većoj meri inkriminiše i same početke *iter criminis-a*, nezavisno od postignute realizacije kriminalnog projekta, a to bi bile na primer pripreme radnje. To podrazumeva postojanje tzv. kontinuiranih i kolektivnih krivičnih dela, odnosno to da članovi deluju u interesu organizacije, što ne mora da znači uspostavljanje hijerarhijskih odnosa.

Upravo se na to nadovezuje i deo koji govori o krivičnoj odgovornosti pravnih lica, o čemu se govori u glavi VII ove knjige. Ovde nas autorka na zanimljiv način informiše o istorijatu ovog instituta u starom germanskom, francuskom, kanonskom pravu, ali i onome što je još 1205. godine stajalo u ugovoru između Dubrovnika i velikog župana Stefana Nemanje, o nekim vidovima kolektivne odgovornosti, a što predstavlja začetak onoga što se danas naziva krivična odgovornost pravnih lica. Nezaobilazan je tu naravno i

Dušanov zakonik i jedna sankcija predviđena u njemu, a koja se tiče raseljavanja sela. Dr Ivana Simović – Hiber nas upoznaje i sa nekim novijim rešenjima u vezi sa krivičnom odgovornošću pravnih lica i tom prilikom pominje Portugaliju, Švedsku, Norvešku, Island, Francusku, Finsku, Dansku, Belgiju, Sloveniju, Češku, itd. Autorka nam tu daje osnovne prikaze različitih modela odgovornosti pravnih lica u savremenim evropskim krivičnim zakonodavstvima, pa tako, ona govori o modelu posredne i autonomne krivične odgovornosti pravnog lica; o modelu objektivne, subjektivne i objektivno-subjektivne odgovornosti pravnog lica; o modelu supsidijerne i kumulativne krivične odgovornosti fizičkog i pravnog lica; o odgovornosti pravnog lica prema međunarodnom i evropskom pravu, itd.

Osmu glavu ove studije, Dr Ivana Simović-Hiber posvećuje internacionalizaciji krivičnog prava. Ona s pravom konstatuje da se krivično pravo do sada identifikovalo u trilogiji suverenitet, teritorijalnost i zakonitost, ali, globalizacija i internacionalizacija krivičnog prava, odnosno savremenih društvenih odnosa uopšte, ruši ovo “sveto trojstvo”, te se, kao potreba danas pojavljuje brisanje granica i suvereniteta pojedinačne države. U vremenima “predglobalizma”, ako tako možemo da ga “nazovemo”, ona trojica Saudijska sa početka ove naše priče, ne bi tako lako mogla da “oforme”, registruju jedno pravno lice na teritoriji Nemačke i da ga “iskoriste” za neku svoju kriminalnu aktivnost u trećoj zemlji. Danas je situacija bitno drugačija, te se kao potreba javlja i to da i krivično pravo mora odgovoriti tim novim zahtevima i izazovima.

U devetoj glavi ove knjige govori se o normativnoj podlozi i politici kažnjavanja u praksi međunarodnih sudova. Ivana Simović-Hiber, najpre konstatuje da su devedesete godine značile prihvatanje globalne ideje kulture kažnjivosti zločina protiv čovečnosti, te da su u tom smislu događaji u bivšoj Jugoslaviji i Ruandi uticali na izmenu do tada postojećeg trenda prećutkivanja. Evidentan je bio nedostatak razrađenih i prihvaćanih i stabilnih normi o osnovnim principima, načelima, konkretnim inkriminacijama i pravilima suđenja na međunarodnom nivou. Autorka u tom smislu analizira razvoj prakse i haškog ad-hoc tribunala i rimskog statuta stalnog međunarodnog krivičnog suda, ukazujući, između ostalog, i na nov pristup žrtvama, gde se u pretpostavkama za prevremeni otpust uključuju i sve značajne radnje osuđenog lica u korist žrtve, ali uz procenu dejstva takvog otpusta na žrtvu ili njene srodnike.

Deseta glava se bavi pokušajima stvaranja nadnacionalnog krivičnog prava. U stvari, ovde se govori, između ostalog, o dualističkoj i monističkoj orijentaciji, tj. o odnosu između međunarodnog i nacionalnog prava. Prema dualističkoj koncepciji, svaki pravni poredak čini autonomni sistem koji funkcioniše na principu recipročnih prava i obaveza država, a svaka država štiti svoj ekskluzivni pravni poredak. Monistički poredak briše granice između poredaka, afirmišući njihovo jedinstvo. Dr Simović-Hiber, primećuje da se devetnaestovekovni koncepti i teorijska razmišljanja karakteristična za dualizam, ne mogu primenjivati na situacije i događaje iz dvadeset prvog veka.

U jedanaestoj glavi, autorka govori o tzv. *acquis communautaire*, tj. o uticajima prava evropske zajednice na pravo država članica, odnosno o tzv. trećem stubu Evrope, što je veoma značajno u smislu sagledavanja opštih odnosa u EU, a pogotovu u vezi sa našim eventualnim približavanjem Evropi.

Dvanaesta glava ove monografije tiče se modernog prava participacije, a tu se posebno i detaljno obrađuju fenomeni *conspiracy* iz anglo-saksonskog krivičnog prava i organizovanje zločinačkog udruženja, zatim tzv. udruženi zločinački poduhvat (*Joint criminal enterprise*) i drugi fenomeni koji su s tim u vezi, fenomeni koji mogu na svoj način biti kontroverzni, ali jesu značajni, pogotovu kada se ima u vidu da oni „ulaze“ i u domaće pravo i u domaće shvatanje osnovnih krivičnopravnih instituta, te je u tom smislu ova knjiga dr Ivana Simović-Hiber u najmanju ruku jedna više nego korisna informacija o savremenim kretanjima u nauci krivičnog prava i kriminalne politike u međunarodnim relacijama i anglo-saksonskoj pravnoj teoriji.

U trinaestoj glavi, autorka ukazuje na brojne probleme, koji se i na teoretskom i na praktičnom planu ovde mogu pojavljivati, od naturalističkog i normativnog modela shvatanja kauzalne veze, preko individualnog i sistemskog modela čovekovog kriminalnog ponašanja, do modela kolektivne odgovornosti.

Sve u svemu, povodom ove knjige, čitalac, bi mogao iskazati brojne zapitanosti, dileme, pa i neslaganja sa nekim savremenim, pre svega anglo-saksonskim koncepcijama odgovornosti u krivičnom pravu. No nezavisno od svega toga, čitalac će u ovoj knjizi pronaći brojne veoma korisne informacije o tome kako stvari danas stoje u međunarodnom krivičnom pravu i anglo-

saksonskim krivičnopravnim teorijama, pogotovu kada je reč o krivičnoj odgovornosti uopšte, odnosno o oblicima saučesništva. U tom smislu i brojna i vrlo bogata literatura, koju dr Simović-Hiber koristi i navodi, može biti veoma korisna za sve one koji se materijom krivičnog prava na ovaj ili onaj način bave. Ovu knjigu dakle, kao korisno štivo preporučujemo i profesorima i istraživačima u oblasti krivičnog prava, ali i brojnim praktičarima, koji se pred međunarodnim sudovima susreću, ili će se tek susretati sa ovom problematikom.

*Dr Jovan Ćirić,
Institut za uporedno pravo,
Beograd*